

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 35, Issue 4, No.96, Winter 2024, pp 33-54

Received: 09.06.2024 Accepted: 19.10.2024

Research Paper

Exploring the Interaction between Local Communities and Environmental Policies: A Qualitative Study of Conflicts between Natives and Rangers around the Protected Areas of Bojaq National Park

Yaser Khoshsirat Salimi

Ph.D. student of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
khoshsiraty@gmail.com

Ali Ruhani *

Associate professor in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
aliruhani@yazd.ac.ir

Hossein Afrasiabi

Professor in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
hafraziabi@yazd.ac.ir

Sadegh Salehi

Professor in Sociology, Department of Humanities and Social Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran
s.salehi@umz.ac.ir

Introduction

Easy access to resources in natural areas serves as a motivating factor for the continued use of these resources by local communities, often leading to resistance against the protection of natural assets. Conversely, the government and environmental organizations, in pursuit of sustainable development for the benefit of current and future generations, are working to regulate exploitation by hunters. Reports from both official and unofficial sources, as well as observations in Iran, indicate a conflict between park wardens and local communities in and around protected areas. To understand this challenge, a review of the relevant literature was conducted. The research aimed to develop theoretical sensitivity by focusing on specific concepts through existing research and theories, which informed the entry into the research field and the design of the interview protocol. The study focused on the communities surrounding Bojaq National Park located in Bandar Kiasher (Gilan Province). Sampling was conducted and the primary data collection method was in-depth interviews. The interview protocol included questions about the causes of resistance among local hunters and their lifestyle, as well as mechanisms of conflict and adaptation. It also explored the advantages and disadvantages of their way of life in relation to the environmental and fisheries organizations, as well as significant social structures. Additionally, the reasons for their cultural solidarity were examined. This approach aimed to understand the underlying factors contributing to the escalating resistance between them and government agents from the locals' perspective. The interview protocol was designed to address these sensitive concepts comprehensively.

Materials & Methods

This research was designed using a qualitative approach and thematic analysis. Coding was conducted using the 6-step method outlined by Braun and Clarke (2013). Data were collected from local hunters with samples selected based on specific inclusion criteria. The study involved 10 local hunters as participants. Ethical considerations were strictly observed throughout the research and the necessary criteria to

ensure the validity and reliability of the findings were also met.

Discussion of Results & Conclusion

The findings revealed 140 subthemes and 7 main themes, which included: employment challenges, feelings of discrimination, inheritance and disinheritance, internal solidarity and resistance, protection and management issues, and effective management practices.

* Corresponding author

Khoshsirat Salimi, Y., Ruhani, A., Afrasiabi, H., & Salehi, S. (2024). Exploring the interaction between local communities and environmental policies: A qualitative study of conflicts between natives and rangers around the protected areas of bojaq national park. *Journal of Applied Sociology*, 35(4), 33-54. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.141780.2522>

Due to seasonal unemployment, villagers heavily rely on income generated from exploiting local resources, including those within Bojaq National Park. The lack of employment opportunities and sufficient sources of income was a primary driver of illegal hunting in the vicinity of the national park as the impoverished could not overlook the available resources.

Participants expressed that the environmental organization had struggled to fulfill its protective responsibilities in Bojaq National Park for various reasons. Over the past few decades, the organization's conservative management of existing resources coupled with ineffective monitoring of issues, such as seawater pollution, overharvesting, and decline of spawning fish populations, had significantly diminished local fish stocks. The locals argued that instead of addressing seawater pollution and regulating the Fisheries Organization and military entities that contributed to a challenging natural environment for local wildlife, the environmental organization had focused on controlling hunters, who used to engage in limited harvesting.

When regulatory institutions fail to make substantial and foundational decisions, their capacity for environmental

protection becomes restricted, often targeting the weakest links in the chain of culpability, thereby further depleting resources. The prevailing approach to conserving natural resources has relied on environmental regulations and the implementation of mandatory, sometimes harsh, measures. These conservative management strategies complicate the situation and fail to alleviate conflicts. Such policies had led to increased resistance against environmental rangers, despite their illegal status in the region. Moreover, stricter governmental measures had tended to escalate conflicts. Over the past two decades, this dynamic had resulted in an uneasy truce between both parties.

It could be argued that the conflicts arose not from the natives' greed, but from their struggle for survival and the need for a basic subsistence income. From this perspective, the environmental rangers' actions had intertwined this resistance with local solidarity, transforming what had begun as individual resistance into collective action.

Keywords: Environmental Policies, Hunters, Exploiters, Environmentalists, Bojaq National Park.

مقاله پژوهشی

برهمکنش مردم و سیاست‌های محیط‌زیستی، یک مطالعه کیفی از درگیری بومیان اطراف مناطق حفاظت‌شده با محیط‌بانان در پارک ملی بوجاق

یاسر خوش سیرت سلیمی، دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد ایران

khoshsiraty@gmail.com

علی روحانی*، دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

aliruhani@yazd.ac.ir

حسین افراسیابی، استادیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

hafraziabi@yazd.ac.ir

صادق صالحی، استادیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، ایران

s.salehi@umz.ac.ir

چکیده

وجود و دسترسی آسان منابع در مناطق طبیعی، عامل پراکنجه‌ای برای بهره‌گیری مداوم بومیان و مقاومت آنان در برابر امر حفاظت است. دولت و سازمان محیط‌زیست، در راستای توسعه پایدار و به منظور انتفاع عمومی نسل حاضر و آینده، به دنبال کنترل بهره‌برداری بیشتر شکارچیان به این منابع، سعی در حفاظت از آنها دارد. پژوهش حاضر به روش کیفی _ اکتشافی و با استفاده از روش تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک^۱ (2013) صورت گرفته است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه عمیق بود که اطلاعات از بومیان اطراف پارک ملی بوجاق از توابع بندرکباشهر (استان گیلان) بودند. جامعه هدف تحقیق شامل ۱۰ نفر بومی مرد با سابقه صیادی است. نمونه‌گیری هدفمند با تکنیک گلوله برفی انجام شد. در این مسیر از مشاهده مشارکتی نیز استفاده شد. یافته‌های تحقیق شامل هفت مضمون به این شرح است: پروبلماتیک اشتغال، احساس تبعیض، میراث‌پنداری، میراث‌زدایی، همبستگی/مقاومت درونی، مشکلات حفاظتی و مدیریتی و مدیریت تأثیرگذاری صحنه. نتایج نشان می‌دهد که بومیان باور دارند که سیاست‌گذاری سازمان محیط‌زیست، منابع صید و شکار را کاهش داده است و نیز زیست و زندگی اقتصادی و اجتماعی آنان را مخاطره‌آمیز کرده است. آنها برای حفظ معیشت در برابر این سیاست‌گذاری‌ها ایستادگی می‌کنند. این قضیه، منجر به مقاومت در برابر محیط‌بانان در منطقه شده است. چنین برهمکنشی در طی دو دهه اخیر، هر دو سو را به صلحی مسلح سوق داد. فرایندی که در آن از میزان تنش‌های انسانی کاسته شده است، اما محیط‌زیست بیشترین آسیب را دیده است.

واژه‌های کلیدی: سیاست‌های محیط‌زیستی، صیادان، بهره‌برداران، محیط‌بانان، پارک ملی بوجاق

* نویسنده مسؤول:

خوش سیرت سلیمی، یاسر؛ روحانی، علی؛ افراسیابی، حسین. و صالحی، صادق. (۱۴۰۳). برهمکنش مردم و سیاست‌های محیط‌زیستی، یک مطالعه کیفی از درگیری بومیان اطراف مناطق حفاظت‌شده با محیط‌بانان در پارک ملی بوجاق. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۵(۴)، ۳۳-۵۴. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.141780.2522>

مقدمه

پارک ملی بوجاق واقع در منطقه‌ای حفاظت‌شده در بندرکیشهر از توابع شهرستان آستانه اشرفیه استان گیلان واقع شده است. این منطقه نخستین «پارک ملی خشکی - دریایی» ثبت‌شده کشور ایران محسوب می‌شود و ۳۲۶۰ هکتار وسعت دارد. از این مقدار، حدود ۱۶۰۰ هکتار آن محوطه دریایی، حدود ۱۶۰ هکتار محوطه تالابی و بقیه آن محوطه خشکی شامل زمین‌های ساحلی، جلگه‌ای و علفزار است. این پارک برخوردار از انواع گیاهان و حیوانات است و یکی از دلایل حفاظت‌کردن تالاب بوجاق، همین تنوع گیاهان و حیوانات بوده است. تعداد پرندگان بومی ساکن این پارک، فقط ۲۰ گونه است و بقیه از پرندگان مهاجر و عبوری هستند که بیشتر آنها فصل زمستان را در منطقه می‌گذرانند و سپس به زادگاه‌های خود بازمی‌گردند. پرندگان نادری چون: شناگر بلوطی، عروس غاز، فالاروپ، غاز پازرد، غاز پیشانی سفید کوچک، طرقة کوهی و چکچک ابلق در این منطقه دیده شده‌اند. بیش از ۵۰ گونه آبزی مختلف در منطقه شناسایی شده است؛ از جمله: ماهی سفید، کپور، اردک‌ماهی، گلمه، ماهی کاراس، لای‌ماهی، سیم‌پرک و سرخ‌باله. همچنین فک‌خزری، تنها پستاندار دریای خزر هم در این منطقه دیده می‌شود. تعداد گونه‌های گیاهی شناسایی‌شده در این منطقه هم ۲۴۸ گونه است که حاکی از غنای زیستی ارزشمند آن است.

تالاب‌ها از جمله حاصلخیزترین اکوسیستم‌های جهان هستند. آنها ممکن است به صورت مستقیم یا غیرمستقیم کارکردهای فراوانی برای محیط‌زیست و اجتماع داشته باشند (بهمن پور و سلاجقه، ۱۴۰۰). در این میان بهره‌برداری از تالاب‌ها یا مناطق محافظت‌شده همیشه همراه با تنش بوده است. اخبار زیادی از درگیری بومیان شکارچی با محیط‌بانان در خبرگزاری‌های کشور درج شده است. مصدوم‌شدن محیط‌بان منطقه حفاظت‌شده تنگه صیاد در چهارمحال بختیاری در ۶ شهریور ۱۴۰۰، زخمی‌شدن یک محیط‌بان در درگیری با شکارچیان متخلف در شوشتر ۵ شهریور ۱۴۰۰، مصدومیت

مأموران محیط‌زیست سرخس در ابتدای خرداد ۱۴۰۰ یا اخباری از این دست: «شکارچی به شهری صورت محیط‌بان را سوزاند» (مشرق‌نیوز، ۱۴۰۲). چنین مواردی، سطوح تنش را نشان می‌دهند. یادآوری می‌شود که این اخبار فقط اتفاقات و درگیری اخیر با محیط‌بانان را نشان می‌دهد. تعداد درگیری‌ها کم نیست، ولی عموماً، تعداد زیادی از درگیری‌های واقعی به سطح مطبوعات درز نمی‌کند. تنها موارد خاصی منتشر می‌شود. درباره مصدومیت محیط‌بان پارک ملی بوجاق هم، چنین است؛ برای مثال از نوادر اخبار درگیری با شکارچیان غیرمجاز در بهمن ماه ۱۳۹۰ یا تیر ماه ۱۳۹۹ است. موارد مذکور، عمق فاجعه را نشان نمی‌دهند. خشونت فقط در سطح ضرب و جرح نیست. افراد زیادی کشته می‌شوند.

این فقط یک طرف ماجراست. شکارچیان نیز، بی‌نصیب از آسیب نیستند؛ برای مثال در شهریور ۱۴۰۰ شکارچی غیرمجاز در درگیری با محیط‌بانان پارک ملی گلستان و در سال ۱۳۹۹ شکارچی دیگری در سواد کوه مازندران جان باخت. چنین فرایندی برهمکنش سیاست‌گذاری‌های محیط‌زیستی و زندگی مردم محلی را پروبلماتیک می‌کند. در واقع، تالاب‌ها یا به‌طور کلی مناطق محافظت‌شده به کانونی بحرانی بدل می‌شوند که همیشه در آنجا مبارزه و نزاعی دائمی برقرار است. تداوم این نزاع، شرایط زیست اجتماعی پیرامون این مناطق را هم برای محیط‌بانان و هم بهره‌برداران رسمی غیررسمی سخت‌تر و بغرنج‌تر می‌کند.

به همین جهت مطالعه حاضر سعی کرده است، تا برای اولین بار سراغ گروهی از افراد برود که از نزدیک درگیر این فرایند هستند، هرچند صدایی از آنان تا به حال بر ساخت نشده است. در پژوهش حاضر سعی می‌شود، تا بهره‌برداران غیررسمی از پارک ملی بوجاق بررسی شوند و برهمکنش آنان با سیاست‌های محیط‌زیستی و محیط‌بانان مطالعه شود. این امر، تفسیر، درک و میان‌ذهنیت آنان از فضای موجود را آشکار می‌کند و به همین جهت راه برای سیاست‌گذاری بهتر گشوده می‌شود. در واقع سؤال اصلی پژوهش در این مطالعه آن است که بهره‌برداران غیررسمی

چه درک و تفسیری از فرایند بهره‌برداری دارند و چه برهمکنشی با سیاست‌های محیط‌زیستی و محیط‌بانان دارند.

چارچوب مفهومی

حفظ منابع طبیعی برای توسعه پایدار و تأمین نیازهای میان‌مدت و بلندمدت، یک واقعیت انکارناپذیر است. بسیاری از بحران‌های امروزی مثل خشک‌شدن دریاچه ارومیه، هامون و معضلات تالاب انزلی، ریشه در بی‌توجهی مردم و مسئولین به هشدارهای چنددهه‌ای کارشناسان و سازمان محیط‌زیست دارد. بی‌شک مردم بومی از منابع موجود در طبیعت انتفاع شخصی می‌برند؛ اما نباید این منفعت در برابر انتفاع عمومی و درازمدت قرار گیرد. پیش از این درباره نقش آگاهی و مشارکت مردم اطراف این مناطق مطالعاتی صورت گرفته است. برخی چون پور و سعادت‌یار (۱۳۹۱)، سبزه‌ای و همکاران (۱۳۹۵) و جعفری‌نیا و افروز (۱۳۹۷) که به نگرش‌ها و نیت‌های رفتار مسئولان زیست‌محیطی پرداختند، به این نتیجه رسیدند که نگرش زیست‌محیطی پیش‌بینی‌کننده قوی برای رفتار مسئولان محیطی است؛ درحالی‌که مطالعه انگلیس و فیلیپس^۱ (۲۰۱۳) نشان می‌دهد که مردم براساس نگرش‌های مثبت خود، رفتارهای مثبت در جهت حفظ محیط‌زیست انجام نمی‌دهند. فریادی (۱۳۹۸)، کلموس و آگیما^۲ (۲۰۰۲)، دینتیت و همکاران^۳ (۱۹۹۴) و بسیاری دیگر معتقدند که حفاظت از محیط‌زیست فرایندی تک‌بعدی نیست و باید مجموعه پیچیده‌ای از عوامل داخلی نظیر انگیزه‌ها، مسئولیت‌ها و اولویت‌های بومی‌ها و عوامل خارجی نظیر عوامل نهادی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را هم‌زمان در نظر گرفت. در غیر این صورت علاوه بر تداوم تنش بین مردم بومی اطراف مناطق حفاظت‌شده با محیط‌بانان، اصل امر حفاظت از منابع طبیعی به مخاطره خواهد افتاد.

سازمان محیط‌زیست در مطالعات جامعی با عنوان «برنامه

ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی (سپیا)» خود را علاقه‌مند به بهره‌برداری خردمندانه از تالاب‌ها در اجرای مدیریت جامع زیست‌بومی نشان می‌دهند؛ اما این مطالعات به چرایی بهره‌برداری گاه مخرب و غیرقانونی بومیان از منابع طبیعی حفاظت‌شده و مقاومت آنان در برابر امر حفاظت کمتر توجه کرده است. اخبار و مشاهدات در طول چنددهه گذشته، حکایت از درگیری بین مردم بومی اطراف زیستگاه‌ها دارد. مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۶) از اخبار بانک‌های اطلاعاتی و سایت‌های خبری ایسا، تابناک و سازمان حفاظت محیط‌زیست حاکی از درگیری میان شکارچیان غیرقانونی و محیط‌بانان است.

محیط‌بان عامل میدانی حفاظت از محیط‌زیست است که به‌لحاظ استخدامی و قوانین کشوری، کارمند دولت بوده و مسئولیت مستقیم برقراری قوانین و مقررات شکار، صید و حفاظت را در سطوح حوزه استحفاظی مناطق حفاظت‌شده را در حوزه مأموریت خود برعهده دارد. آنها خط مقدم اجرا و محافظت از محیط‌زیست هستند و زندگی کاری‌شان را در مناطق جنگلی، بیابانی و کوهستانی می‌گذرانند. در شرح وظایف قانونی و مسئولیت محیط‌بانان این موارد قید شده است: جلوگیری از شکار و صید غیر مجاز، تنظیم صورت‌مجلس تخلف و جلوگیری از تخریب و تجاوز به منابع طبیعی و همچنین، معرفی متخلفین به مقامات ذی‌صلاح. این مأموران، در هنگام گشت‌وگذار در طبیعت در برابر متخلفان محیط‌زیست به‌خصوص در مناطق محافظت‌شده، با خطرهای زیادی مانند درگیری‌های مسلحانه، مواجهه با تله‌های انفجاری و آتش سروکار دارند؛ بنابراین، ملاحظه می‌شود که در جریان درگیری‌های مسلحانه با شکارچیان غیرقانونی، برخی از محیط‌بانان ایرانی جان خود را از کف داده‌اند. از منظر حافظان محیط‌زیست حضور قانونی و تلاش غیرقانونی بومیان عامل درگیری است.

محیط‌بانان در ایران به‌عنوان مأموران حاکمیتی، در حوزه کاری خود مشکلات حقوقی دارند. آنها به‌عنوان مأمور دولتی، وضعیتی شبیه نیروهای انتظامی یا شبه‌نظامی دارند. اگرچه در

¹ Englis & Phillips

² Kollmuss & Agyeman

³ Daintith et al.

ظاهر، قانون پشتیبان محیط‌بانان است، اما در شیوه اجرای قانون مشکلاتی برای حمایت از آنها وجود دارد؛ برای مثال، در جریان منازعات مسلحانه و نیز غیرمسلحانه، در جهت انجام وظیفه قانونی و در چارچوب قوانین موجود در کشور هرگونه ضرب و جرحی بر خاطی وارد کنند یا مرتکب قتل خاطی شوند، محیط‌بانان در چشم قانون، نه به‌عنوان ضابط قانون، بلکه فردی عادی محسوب می‌شود؛ درحالی‌که نباید به مجازات قصاص نفس یا عضو محکوم شوند؛ اما ملاحظه می‌شود که قضات چنین نگاهی به مأموران محیط‌زیست ندارند، آنها را چون افراد عادی یک منازعه عادی تلقی و حکم صادر می‌کنند. شکارچیان متخلف نیز با اشراف به بسته‌بودن قانونی دست محیط‌بانان و تصور یک پیش‌فرض در نزد خود که چون «بومی هستم و برای شکار در منطقه، حق آب و گل دارم»، در برابر مأموران محیط‌زیست ایستادگی می‌کنند. با چنین اوضاعی، بر ابهام قضایا افزوده می‌شود (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۶).

سطح تنش مناطق حفاظت‌شده درجات مختلفی دارد، به دلیل آنکه نوع مسائل و بینش افراد بومی و محیط‌بان متفاوت است. بدیهی است که شکارچیان غیرمجاز سعی کنند، در حین شکار عمل غیرقانونی خود را دور از چشم مأموران حکومتی انجام دهند. عقل سلیم آنان را وادار می‌کند که در صورت مشاهده محیط‌بانان، با اشراف به عواقب ناخوشایند به هرصورتی خود را پنهان و از مهلکه فرار نمایند و در صورت دستگیری هم، با التماس یا تطمیع مأموران، راه‌های رفع مسئولیت را در پیش گیرند. البته اخبار روزنامه‌ها و ویدئوهای که در فضای اینترنت پخش شده هم مواردی نشان داده است که شکارچیان متخلف تلاش می‌کنند، با ایجاد فضای ترس مأموران دولتی را به عقب‌نشینی وادار کنند. در موارد استثنائی‌تر، کار به درگیری مسلحانه کشیده می‌شود. از آنجاکه طرفین ماجرا هر دو مسلح هستند، عواقب فاجعه‌آمیز ماجرا می‌تواند گریبان هر دو طرف را بگیرد. در تقابل مسلحانه، مأموران در مقابل شکارچیان و صیادان غیرقانونی یک قدم عقب هستند؛ زیرا طبق ضوابط انتظامی و قانون «به‌کارگیری

سلاح توسط مأموران نیروهای مسلح در موارد ضروری» در سال ۱۳۷۳ آنها مجبورند، در ابتدا یک هشدار شفاهی مبتنی بر ایست بدهند، سپس تیر هوایی اخطار شلیک کنند. درباره تیراندازی هم طبق قانون باید اندام‌های غیرحیاتی را هدف قرار دهند. چنین موانع مسئولانه‌ای دست‌وپای متخلفان مسلح را نمی‌بندد. از دیگر مسائل موجود تعداد کم محیط‌بانان در واحد سطح، تعداد بالای درگیری‌ها و متخلفانی هستند که به‌جای حالت سرافکندگی در برابر قانون و مأموران، حالت حق‌به‌جانب و تهاجمی می‌گیرند.

یکی از نگارندگان این مطالعه در سال ۱۳۷۸ جست‌وجو و گریخته اخبار مناقشات متفاوتی از پارک ملی بوجاق و محیط‌بانان منطقه حفاظت‌شده بندرکباشهر از سایر زیستگاه‌های مشابه می‌شنیده است. این اقوال غیررسمی، حکایت از سطح بیش‌ازحد معمول تنش منطقه بوجاق از سایر مناطق حفاظت‌شده ایران دارد. همچنین برخی معتمدان یکی از محققان، شاهد نوعی همدلی مردم اطراف این منطقه در برابر محیط‌بانان و سازمان محیط‌زیست بوده‌اند. نتیجه تحقیقات حاضر نشان می‌دهد که بومیان، بهره‌برداری از منابع را حق قانونی خود می‌دانند؛ به‌طوری‌که مأموران محیط‌زیست را عنصری خارجی و تحمیلی تلقی می‌کنند و حاضر به تمکین در برابر قانون نیستند. همان‌طور که نگارنده مذکور شنیده بود، نتیجه پژوهش مؤید آن است که خشونت محیط‌بانان در بریدن قایق‌ها با اهر موتوری و از بین بردن آنها بدون عواقب نبود؛ به‌طوری‌که بومی‌ها نیز پاسگاه محیط‌بانان را به آتش کشیدند. بهره‌برداری غیرقانونی از منابع تالاب‌ها ابعاد مختلفی دارد؛ از جمله: تصرف عدوانی زمین‌ها و کشاورزی در آن، برداشت غیرمجاز (پمپاژ آب) برای آبیاری مزارع، تخلیه فاضلاب صنعتی و خانگی، برداشت انواعی از گیاهان، صید مجاز و غیرمجاز. باتوجه به محدودیت وقت و هزینه، این پژوهش قصد داشته خود را بر علل صید غیرقانونی زیست‌مندان متمرکز نماید. در اطراف بیشتر مناطق حفاظت‌شده کره زمین، روستا وجود دارد. اگرچه مردم بومی این مناطق، تنها ۵ درصد از

رفتارها و ارزش‌های محیط‌زیستی آنها دارد (De Groot & Steg, 2008: 330-354). انگلیس و فیلیپس (۲۰۱۳) معتقدند که بسیاری از مردم خود را طرفدار محیط‌زیست می‌دانند، اما براساس نگرش‌های مثبت خود، رفتارهای مثبت در جهت حفظ محیط‌زیست انجام نمی‌دهند. به نظر می‌رسد که تنها در حدود ۱۰ درصد از مردم به نگرش‌های محیط‌زیستی خود عمل می‌کنند (Englis & Phillips, 2013: 16-172).

باتوجه به اینکه شواهد تاریخی مبنی بر مخدوش‌بودن سازگاری بین مناطق حفاظت‌شده و مردم ساکن در آنها وجود ندارد، می‌توان حدس زد که افزایش ناگهانی جمعیت و نیاز بیشتر برای کسب معیشت، در دو سده اخیر این توازن را به هم ریخته است. برکس (۲۰۱۸) در همین زمینه معتقد است که مردم بومی و جوامع محلی روابط دیرینه‌ای با محیط اطراف خود برقرار کرده‌اند. دانش کل‌نگر به آنها اجازه داده است تا سیستم اجتماعی _ اکولوژیکی متعادل را حفظ کنند (Berkes, 2018).

بررسی رفتار افراد در زمینه محافظت از محیط‌زیست و موانع نشان می‌دهد که مجموعه پیچیده‌ای از عوامل بر رفتارهای زیست‌محیطی را تأثیر می‌گذارند و نمی‌توان آنها را در قالب نمودار یا چارچوبی ساده تصور کرد. می‌توان عوامل تأثیرگذار بر رفتار زیست‌محیطی را به سه دسته جمعیتی، عوامل خارجی (عوامل نهادی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) و داخلی (انگیزه‌ها، مسئولیت‌ها و اولویت‌ها) طبقه‌بندی کرد. هرچند، ارزش‌ها و نگرش‌ها مشخصاً نقش مهمی در تعیین رفتارهای زیست‌محیطی ایفا می‌کنند، با نگاهی وسعت‌یافته می‌توان گفت، مدیریت مؤثر انسان و حیات وحش به «فراتر از مرزهای مناطق حفاظت‌شده» برمی‌گردد و مستلزم مشارکت دستگاه‌های مرتبط و بهره‌مندی آنها از سازوکارهای جامع در این زمینه است. تصمیمات باید طیف وسیعی از مزایا و خدمات اکوسیستمی منابع را در نظر بگیرد (Kollmuss & Agyeman, 2002: 239-260; Mildaa et al., 2020: 1-14; Dehnhardt et al., 2019) (پور و سعادت‌یار، ۱۳۹۱: ۱۹۷-۲۱۴).

برای بهبود حفاظت از محیط‌زیست و تعامل با مردم در منابع طبیعی راه‌های مختلفی متصور است. رویکرد

جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند، اما حداقل بر ۲۸ درصد از سطح زمین، از جمله ۲۰ درصد از مناطق حفاظت‌شده جهانی تأثیر دارند. در طبیعت، بین انسان و حیات وحش بر سر بهره‌گیری از منابع رقابت وجود دارد. چالش، درگیری و تضاد بین انسان و حیات وحش در مناطق حفاظت‌شده سراسر جهان به این دلیل ایجاد شده است که منابع طبیعی که انسان استفاده می‌کند با منابع طبیعی سایر گونه‌های حیات وحش مشابه است. در واقع، اقتصاد مناطق روستایی به‌طور اساسی به این منابع وابسته است و مردم روستا که از اقشار فقیر اجتماع هستند، به‌لحاظ معیشتی به‌طور مستقیم به منابع طبیعی وابسته هستند؛ مثلاً برای امرار معاش به جنگل برای کشاورزی، دامپروری و جمع‌آوری منابع طبیعی مانند میوه، صمغ، ریشه، غده و انواعی از سبزی طبیعی وابسته هستند. در بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته و کم‌درآمد، اثرات منفی درگیری انسان و حیات وحش بر جوامع محلی که از نزدیک با حیات وحش ارتباط دارند، به‌وضوح مشاهده می‌شود. قطع یا کاهش این منابع، سبب خواهد شد تا مردم با دشواری و محنت فراوانی روبه‌رو شوند. بسیاری فقر را عاملی عمده و تأثیرگذار بر مشکلات زیست‌محیطی قلمداد می‌کنند. به این علت است که فشار زیادی بر محیط‌زیست وارد می‌آید (فیروزآبادی و عظیم‌زاده، ۱۳۹۱: ۹۹-۱۲۰؛ زمانی و تراحی، ۱۳۹۶: ۲۹-۴۰؛ Rakshya, 2016: 509-514; Garnett et al., 2018: 369-374; Davidar et al., 2008: 1876-1884).

هستی و ماهینی (۱۴۰۰) معتقدند که این‌دسته از مردم نه تنها حمایتی از اقدامات حفاظتی نخواهند کرد، بلکه به هر وسیله ممکن در بی‌اثر کردن آن سعی خواهند کرد. (هستی و ماهینی، ۱۴۰۰: ۱۱-۳۳). به باور بکرمن (1992) یک همبستگی شدید میان درآمد و مقدار حفاظت از محیط‌زیست وجود دارد که نشان می‌دهد که برای داشتن محیط‌زیست بهتر می‌بایست ثروتمند بود (Beckerman, 1992: 481-496). دی‌گروت و استرج (2008) معتقدند که به‌شکل غالب، ارزش‌های خودخواهانه نگرانی‌های افراد را در رابطه با منافع شخصی‌اش دربرمی‌گیرد و اثر منفی بر نگرش، نیست،

به درگیری می‌شود. رابطه بین محیط‌بانان و جوامع می‌تواند به دلیل عوامل متعددی پیچیده شود؛ از جمله: نظامی‌کردن تاکتیک‌های ضدشکار غیرقانونی، اعتمادناداشتن، محدودیت دسترسی به منابع طبیعی ناشی از تعیین مناطق حفاظت‌شده. درعین حال، تعامل بین محیط‌بانان و اعضای جامعه قادر به تسهیل و پیشگیری مؤثر از جرائم حیات وحش است. در واقع، جوامع می‌توانند در امر حفاظت از محیط‌زیست با درک روابط خاص محیط‌بانان با جوامع محلی، بهره‌ بیشتری ببرند. محیط‌بانان در هنگام گشت‌زنی در صحنه جرم، اطلاعات قابل عنایتی جمع‌آوری می‌کنند. همچنین، در تعامل با بومیان و اطلاعاتی که آنها از شبکه‌های اطلاع‌رسانی و مصاحبه با متخلفان جمع‌آوری می‌کنند، می‌توانند به جلوگیری از مخاطرات حیات وحش کمک کند (Anagnostou et al., 2020: 1-13; Bango & Xelelo, 2017: 1-167; Dobson et al., 2019: 665-675; Moreto et al., 2017: 924-944; Viollaz et al., 2021: 1378-1393) (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۳-۱۳۲).

براساس مطالعات پیشین و مباحث نظری صورت‌گرفته، سعی شده است تا خطوط اصلی ورود به میدان پژوهش ترسیم شود. در این مسیر سعی شد ابتدا یکی از محققان به صورت مشاهده مشارکتی در میدان حضور یابد و سپس با برداشت‌ها و یادداشت‌های میدانی، میدان پژوهش را مشخص کند و سپس به سراغ صیادان برود. در واقع اینکه مردم بومی چه ادراکی از محیط‌زیست دارند و چرا در برابر امر حفاظت از منابع طبیعی که متعلق به عموم است، مقاومت می‌کنند، نیازمند شناخت فهم جهان میان‌ذهنی آنان است. چنین شناختی محتاج مطالعه براساس مشاهده مشارکتی و مصاحبه‌های عمیق با افراد درگیر است. در بسیاری از موارد بهتر است دلایل رفتار و افکار مردم را از خود افراد درگیر در ماجرا پرسیده شود؛ زیرا این امر می‌تواند شناخت مؤثری از انگیزه‌های نهفته در پس افکار و اعمال آنها ایجاد کند. بر همین اساس سؤالات اصلی پژوهش این‌گونه صورت‌بندی شدند.

چرا بومیان، حاضر به تمکین در برابر قانون نیستند؟ و دلایل درگیری بومیان با محیط‌بانان چیست؟

دولت‌محور، سنتی‌ترین نظریه در زمینه نسبت دولت و محیط‌زیست است. دولت‌ها در حفاظت محیط‌زیست به طور سنتی از ابزار مقررات‌گذاری مبتنی بر دستور و کنترل، یعنی ابزارهای اجباری مانند استاندارد‌گذاری و جرم‌انگاری، همچون اعمال قوانین و مقررات بازدارنده و مقررات‌گذاری اجتماعی استفاده می‌کنند که شامل انواعی از محدودیت‌ها و استانداردهای اجباری آلاینده‌گی و نظارت‌های شدید بر اشخاص و بازیگران غیردولتی است. به نظر می‌رسد قانونگذار با تصور حاکمیتی بودن مسئله حفاظت محیط‌زیست و ناکارآمدی بخش خصوصی در این زمینه، الگوی غالب در مقررات‌گذاری محیط‌زیستی را در استفاده از ابزارهای اجباری تعریف کرده است؛ در نتیجه دولت بازیگر اصلی در حفاظت محیط‌زیست است. این ابزارها مزیت‌هایی دارند، مانند ضمانت اجرایی به نسبت بالای آن (Arild, 2015: 225-233; Baldwin & Cave, 1999: ۱۱۹-۱۴۶).

دنتیث و همکاران (1994) معتقدند که می‌توان ابزارهای حفاظت محیط‌زیست را به دو دسته اجباری و غیراجباری تقسیم کرد. ابزارهای اجباری همان رویکرد سنتی دستور و کنترل دولتی هستند؛ در حالی که ابزارهای جایگزین شامل ابزارهای اقتصادمحور و اجتماع‌محور است (Daintithy et al., 1994: 141-142).

محیط‌بانان مجری مقررات‌های حاکمیتی به‌عنوان نمایندگان حفاظت هستند و بومی‌ها بیشتر اوقات، با این مأموران سروکار دارند. محیط‌بانان با دانش منحصربه‌فرد و مستقیم از تداوم و پویایی جنایات حیات وحش مناطق حفاظت‌شده، می‌توانند منبع ضروری اطلاعات و نیز مرجع خط‌مقدم برای پیشگیری از جرائم حیات وحش باشند. درگیری میان شکارچیان غیرقانونی و محیط‌بانان مسئله‌سازترین موضوع حقوقی محیط‌بانان است. در مواجهه با یک شکارچی غیرقانونی، ضابط دادگستری محسوب می‌شود و می‌تواند از فرار وی جلوگیری کند و متهم را به مقامات ذی‌صلاح تحویل دهد که همین مسئله، اغلب منجر

روش‌شناسی

از آنجاکه درباره دلایل درگیری محیط‌بانان و مردم بومی اطلاعات کمی وجود دارد و به طور خاص، درباره درگیری در بوجاق کار تحقیقاتی علمی به‌ثبت‌رسیده‌ای وجود ندارد؛ بنابراین، سعی شد با استفاده از رویکرد کیفی، روش تحلیل مضمون و شیوه تحلیل مضمون در راستای فهم و ادراک دلایل درگیری اهالی بومی مجاور پارک ملی بوجاق این پژوهش صورت پذیرد؛ از این رو، رویکرد کیفی و درون‌نگر بهتر می‌توانست، فهم دقیق‌تر و عمیق‌تری از پدیده فراهم کند. برای تحلیل پژوهش از رویکرد تحلیل مضمون_ روش شش مرحله‌ای براون و کلارک (2013) استفاده شد. در این رویکرد عمدتاً تفسیر و توصیف پدیده از منظر اهالی بومی مدنظر است. انتخاب این روش به‌واسطه نوع موضوع پژوهش و سؤال اصلی آن بوده است. در واقع باتوجه به اکتشافی بودن مسئله پژوهش سعی شد از تحلیل مضمون استفاده شود تا از آن طریق به اکتشاف کامل این مسئله مبادرت شود.

نمونه‌ها برای مصاحبه عمیق در این مطالعه شامل ده نفر از مردان گروه‌های با سن و تحصیلات متفاوت اهالی بومی مجاور پارک ملی بوجاق است که در نزدیکی بندرکیاشهر از توابع شهرستان آستانه اشرفیه (استان گیلان) بودند؛ از این رو انتخاب این ده نفر باتوجه به محدودیت‌های موجود در جلب اعتماد این افراد بوده است. در واقع یکی از محققین به‌واسطه حضور و بومی بودن در آن محل توانست اعتماد این ده نفر را جلب نماید. تقریباً با تمام تلاش‌های صورت گرفته تنها این ده نفر با پژوهشگران همکاری کردند. این مردان به‌صورت هدفمند و در دسترس انتخاب شدند. انتخاب مطلعان محلی، ابتدا با استفاده از تکنیک گلوله برفی صورت پذیرفت؛ به‌طوری‌که ابتدا دو نفر بومی انتخاب و مصاحبه شدند و سپس با راهنمایی آنها سه نفر دیگر معرفی و مصاحبه انجام شد. به‌واسطه این گروه نیز پنج نفر دیگر انتخاب شدند. به علت اشباع نظری به مصاحبه‌ها خاتمه داده شد.

جدول ۱- ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان

Table 1- Participants Characteristic

ردیف	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
نام	سینا	علی	حسنعلی	امیرحسین	امید	سجاد	رمضان	علیمحمد	مهران	عسگر
سن	۲۷	۳۶	۶۴	۲۴	۲۵	۴۵	۵۹	۵۶	۴۲	۶۹
تحصیلات	ارشد	دیپلم	کلاس ۵	دیپلم	کلاس ۱۰	دیپلم	خواندن و نوشتن	فوق دیپلم	دیپلم	کلاس ۹
شغل	دانشجو	پیمانکار	کشاورز	تعمیرگاه	تعمیرگاه	صیاد	صیاد	بنگاه	صیاد	کشاورز
			دامدار	موتورسیکلت	موتورسیکلت	کارگر	کشاورز	معاملات	کشاورز	صیاد
								ملکی		کارگر

به‌منظور گردآوری اطلاعات، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق استفاده شد. به این شکل که در ابتدا تعدادی سؤال باز درباره وجود مشکل صیادی غیرقانونی و عوارض مترتب بر آن و مشکلات معیشتی به میان آمد، سپس درباره چرایی این تخلفات پرسیده شد. درنهایت، مشارکت‌کنندگان در فضای اطمینان به‌وجودآمده دلایل خود را ابراز نمودند.

اطلاعات حاصل از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان با روش

تحلیل تماتیک، کدگذاری و تحلیل شد. تحلیل مضمون (TA) از دسته روش‌های کیفی است که برای شناسایی الگوهای معنایی در مجموعه داده‌های کیفی استفاده می‌شود. در واقع یک تحلیل مضمون خوب، همه چیز را به‌خوبی تفسیر و معنا می‌کند؛ یعنی چیزی فراتر از آنچه شرکت‌کنندگان پژوهش گفته‌اند و از این طریق، به‌راحتی به سؤالات پژوهش پاسخ مناسبی داده می‌شود. تحلیل تماتیک، تحلیلی است مبتنی بر

اصل اخلاقی آگاهی، رضایت و رازداری مدنظر قرار گرفت. به دلیل حساسیت موضوع با استفاده از معرفیانی که از نظر افراد بومی موثق بودند، اطمینان لازم پیش از مصاحبه ایجاد شود. اهداف و ماهیت مطالعه به اطلاع مشارکت‌کنندگان رسید. همچنین در طول مصاحبه، با شیوه‌های همدلانه و فضای درک متقابل سعی گردید فضای اطمینان تقویت شود. در این مسیر سعی می‌شد با توجه به بومی بودن یکی از محققان، دانش وی در رابطه با محیط‌زیست با توجه به رشته تحصیلی، آشنایی با افراد بومی و ارائه اطلاعات دقیق از وضعیت تحصیلی (دانشجوی دکتری) اعتماد مشارکت‌کنندگان جلب شود؛ اما با این حال نکته درخور توجه اینجاست که با وجود تلاش برای جلب اطمینان مصاحبه‌شوندگان به وسیله واسطه‌ها در هر مصاحبه، اما تقریباً در همه موارد، در ابتدای مصاحبه، افراد وجود درگیری‌ها را بسیار محدود و جزئی وانمود می‌کردند؛ اما کم‌کم در روال مصاحبه با جلب اطمینان بیشتر نه تنها مصاحبه‌شوندگان وجود درگیری در محل را به صورت جدی پذیرفتند که بیشتر آنها خود اذعان به سابقه درگیری و برخورد قضایی نمودند.

داده‌های گردآوری شده محرمانه نزد محققان نگهداری می‌شود.

یکی از محققان پیش از ورود به منطقه از روابط عمومی اداره کل ... {برای محرمانگی حذف شد}، به صورت تلفنی تقاضای ارتباط با عده‌ای از متخلفان نمود؛ اما اداره مذکور اساساً نافی وجود چنین اتمفسری از درگیری شد و مسئله را به یک یا دو مورد خاص مطرح شده در مطبوعات تقلیل داد. حتی در روندی واکنشی، محقق را به جوسازی و ایجاد مسئله متهم کرد. همان‌طور که واضح است، یکی از راه‌های حل مسائل، به رسمیت‌شناختن مسئله و سپس جست‌وجوی راه‌های علمی و منطبق به وضعیت خاص است.^۲

استقرای تحلیلی که در آن محقق از طریق طبقه‌بندی داده‌ها و الگویابی درون‌داده‌ای و برون‌داده‌ای به سنخ‌شناسی تحلیلی دست می‌یابد. در تعریفی دیگر، تحلیل تماتیک عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده‌ها با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند. این نوع تحلیل در وهله اول، به دنبال الگویابی در داده‌هاست. زمانی که الگویابی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت تمی یا موضوعی از آن صورت گیرد؛ به عبارتی تم‌ها از داده‌ها نشئت می‌گیرند. تحلیل تماتیک می‌تواند به بهترین وجه بسیاری از اهداف مدنظر پارادایم‌های تفسیری و تأویلی را برآورده سازد. استخراج متن و الگوسازی معنایی از جمله این اهداف است. این رویه تحلیلی به خلاقیت محقق در جریان داده‌کاوی ارج می‌گذارد؛ به این معنا محقق می‌تواند شیوه و مراحل خاص خود را دنبال کند و به غنای این شیوه بیفزاید (محمدپور، ۱۳۹۰: ج ۲، ۶۶-۶۸).

همچنین در روند جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل، قابلیت اطمینان، اعتبار و تأییدپذیری سعی شد ملاحظه شود. در این زمینه ابتدا محققان با استفاده از رویه و تکنیک توصیه‌شده در مائتر و دوئت^۱ (2003) سعی کردند مفروضات ذهنی خود را در پرانتز قرار دهند و بر پیش‌فرض‌های خود فائق آیند. در این زمینه بازاندیشی پیش از کار، در حین کار و نیز بعد از اتمام مطالعه انجام شد؛ علاوه بر این، بعد از اتمام تحلیل‌ها و دستیابی به یافته‌ها نتایج به صورت روایتی به دو نفر از مطلعین کلیدی ارائه شد و از آنها خواسته شد که روایت‌های ارائه‌شده را تأیید کنند. در این مسیر مطلعین کلیدی با روایت کلی پژوهش حاضر و نتایج آن همدل بودند. همچنین یک تیم چهارنفری از همکاران علوم اجتماعی تحلیل‌ها را بازبینی و تأیید کردند. شایان ذکر است که یکی از محققان به واسطه تحصیلاتش در مقطع لیسانس در رشته‌های مرتبط با محیط‌زیست و بومی بودن در محل، مشارکت طولانی مدتی در بستر تحقیق داشته است و فرصت کافی برای غوطه‌ور شدن در میدان و داده‌های برخاسته از آن داشته است (Braun & Clarke, 2019).

در مراحل گردآوری، تحلیل و ارائه گزارش تحقیق سه

¹ Mauthner and Doucet

^۲ اهالی از لفظ «شکار» برای به چنگ آوردن پرندگان و «صید» برای به چنگ آوردن ماهی بهره می‌جویند؛ اما، در حین مصاحبه این مسئله مشخص شد که در منطقه حفاظت‌شده بوجاق، نسل پرندگان چنان کاهش یافته است که مسئله شکار پرندگان و معارضات آن منتفی است و در واقع، عمده مسئله منطقه صیادی است.

یافته‌های تحقیق

ساخته شد. در مجموع بیش از ۱۴۰ خرده‌مضمون به دست آمد. این موارد در ۷ مضمون دسته‌بندی شد. در جدولی که ملاحظه خواهید نمود، خلاصه خرده‌مضامین و مضمون‌های اصلی عرضه خواهد شد.

در فرایند تحقیق، داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های باز، تقطیع گشته و مواردی به‌عنوان نمونه در زیر آمده است. سپس مفاهیم مشابه با یکدیگر تلفیق شد و مضامین اصلی

جدول ۲- خرده‌مضامین و مضامین اصلی استخراج‌شده**Table 2- Main and core themes**

مضامین اصلی	خرده‌مضامین
مشکلات حفاظتی و مدیریتی	بهره‌برداری شبه‌دار در منطقه حفاظت‌شده، از بین رفتن نیزار زیستگاه پرندگان و زیستمدان آن، کاهش دهشتناک ذخایر آبی، حضور غیرمسئولانه ارگان‌های حاکمیتی، حضور متباین حفاظتی ارگان‌های حاکمیتی، آلودگی دریا، عدم اطمینان به مدیریت، حساسیت زیاد زیرمجموعه به تغییرات مدیریتی استان، بی‌اثری برخورد قضایی، ابهام خود محیط‌بانان در رابطه با تخلف، ارتباط بسیار کم سازمان با بومیان، کمبود آموزش‌های جدی و مؤثر بومیان.
احساس تبعیض	تبعیض ایجادشده بین صیادان بومی و غیربومی توسط مأموران، حضور پررنگ صیادان غیربومی غیرمجاز، تبعیض بین بومیان و غیربومیان آشنای محیط‌بانان، وجود جو بدبینی به سازمان، برخورد شدید محیط‌بانان، انعطاف‌پذیری کم مأموران با صیادان در زمینه صید.
پروبلماتیک اشتغال	مشکلات نبود شغل در محل، برگشت مهاجران کاری با تعدیل نیرو، زمین‌های زراعی کوچک و ناکافی برای امرارمعاش، درآمد کم صیادی، درآمد غیرصیادی کم، قانع‌نبودن مردم بومی به درآمدهای موجود، ریسک کمتر افراد دارای درآمد و عکس آن.
میراث‌پنداری	حس نوستالوژی میراث پدر و بابایی، نیاز روانی برای صید شخصی، توجه‌نکردن قانونگذار بر حق بهره‌برداری بومیان، اشراف بومی‌ها بر حفظ زیستگاه و کاستی‌های قابل مشاهده سازمان.
میراث‌زدایی	به رسمیت شناخته نشدن حداقلی صیادی بومیان، اجرایی نشدن طرح بهره‌برداری جامع از پارک، ایجاد مانع برای بهره‌برداری بخش خصوصی و بومیان از منافع طرح‌های گردشگری در تالاب یا اطراف آن.
همبستگی / مقاومت درونی	افزایش همبستگی محلی در مواقع جدیت برخورد سازمان، رفتارهای افراطی مأموران، سوءاستفاده محیط‌بانان متخلف، عدم مشارکت‌پذیری سازمان، ضرر حاصل از ضبط ادوات و برانگیختن جبران ضررهای به‌وجودآمده با صید متخلفانه بیشتر، ارتباط مؤثر نداشتن سازمان محیط‌زیست با مردم، کتمان درگیری، مخاطرات صیادی، پیشه سخت صیادی.
مدیریت تأثیرگذاری صحنه	انعطاف محیط‌بانان، تلاش برای رویارویی کمتر صیادان، کاهش روحیه درگیری طرفین، افزایش تعامل مثبت میان صیادان متخلف و محیط‌بانان

مشکلات حفاظتی و مدیریتی

بودند، به‌راحتی از وضعیت موجود در منطقه بازدید کرد. در کل حضور یک و نیم ساعته یکی از پژوهشگران هیچ محیط‌بانی برای کنترل و چرایی حضور، متعرض محقق یا سایر حاضران محوطه پارک نشد. تعداد زیادی موتورسوار و اتومبیل در عصر یکی از روزهای مشاهده‌گری، چه در حالت حضور در محوطه و چه ساکن دیده می‌شد. حتی ملاحظه شد

مشاهدات مشارکتی مداوم یکی از محققان در منطقه بوجاق حاکی از آن بود که اصول حرفه‌ای حفاظتی از پارک‌های ملی رعایت نمی‌شود. منطقه بدون درب و حصار بوده و رفت‌وآمد آزاد است. محقق با اتومبیل شخصی در بخش خشکی منطقه حفاظت‌شده مانند دیگرانی که در حال گشت‌زنی در منطقه

زادآوری و پرورش طبیعی انواع ماهی و پرند است، با بهره‌برداری و همکاری سازمان شیلات در حال بهره‌برداری است. این همکاری علاوه بر شبیه‌دخل و تصرف در مناطق چهارگانه، مشکل دیگری را به وجود آورده است. تعاونی‌های قانونی پره (بهره‌بردار ماهی) که وظیفه صید ماهی تخم‌گذار زیر نظر شیلات دارند، نه تنها با تخلفاتی که از منظر بومیان پوشیده نیست به صید بی‌رویه ماهی‌های غیرمولد می‌پردازند که برخلاف قوانین، شبانه نیز صید می‌کنند. همچنین این تعاونی‌ها با استفاده از دام‌های صیادی با چشمه‌ریز آن هم از جنس سیمی سبب آسیب و تخلیه تخم ماهی‌های بارور و اتلاف آنها در حجم وسیعی خارج از مکان‌های مناسب زادآوری طبیعی و مدنظر شیلات می‌شوند.

در استان‌های شمالی، بیشتر فاضلاب خانگی و کارگاه‌ها و کود و سم به‌کاربرده شده در مزارع -با عنوان کلی پساب- بدون تصفیه از طریق رودخانه‌ها وارد تالاب‌ها و دریا می‌شود. مردم محلی چنین پساب‌هایی را به واسطه ماهیت آلوده‌سازشان آلودگی می‌نامند. به باور مشارکت‌کنندگان اشکال دیگر به کار حفاظتی سازمان محیط‌زیست به کنترل نکردن پساب‌های ریخته‌شده به دریا برمی‌گردد که حیات آبریان را به صورت جدی در زیستگاه زادآوری آنان به خطر انداخته است. بومیان این معضل را با جان و دل می‌فهمند.

مشارکت‌کننده ۱۰: «دریا از نظر آلودگی وضعیت وخیمی دارد. همین آلودگی هم نتیجه سیاست‌های غلط سازمان محیط‌زیست است. آلودگی آب زیاد است. ماهی به ساحل نمی‌آید. در این شرایط دام هم بگذاریم، ماهی نداریم».

با چنین دیدگاهی، مشارکت‌کنندگان به از بین رفتن پرندگان هم اشاره می‌کنند. حفظ تالاب چه از نظر حفظ آبریان و چه پرندگان و سایر گونه‌های زیستی از وظایف سازمان محیط‌زیست است. تعداد پرندگان به دلایل مختلفی در تالاب بوجاق کاهش یافته است و این از نظر افراد مسن و خاطرات آنها دور نیست. به نظر آنان قصور سازمان در حفظ تالاب‌ها که زیستگاه زادآوری پرندگان است، نسل پرندگان را به فقیرا

که دو موتورسوار و یک جیپ لندرور دقیقاً از روبه‌روی پاسگاه محیط‌بانی رد شدند، ولی واکنشی از سوی پاسگاه محیط‌بانی ملاحظه نشد. عده‌ای در حال چیدن سبزی‌های محلی در محوطه بودند. چند نفر در کنار ساحل برای پیک‌نیک و مجاور اتومبیلشان استراحت می‌کردند. چند نفر در نقاط متفاوت کنار رودخانه در حال ماهیگیری با قلاب و حتی تور کوچک (سالی) بودند. تعداد زیادی گاو در منطقه در حال چرا بودند. موارد فوق، همگی نشان از تخلف در محوطه پارک ملی و استلزام برخورد قانونی و جلوگیری است. هیچ‌یک از ابعاد اصول حفاظتی به درستی انجام نمی‌شدند. بومی‌ها نیز به این قضیه اشراف دارند.

مشارکت‌کننده ۱۰: «شواهد کافی وجود دارد. اگر از تک‌تک صیادان و غیرصیادان منطقه که اشراف به قضایا دارند، پرسید به شما می‌گویند که سازمان محیط‌زیست کار خودش را به درستی انجام نمی‌دهد».

قوانین مناطق چهارگانه حفاظت محیط‌زیست گواه آن است که در آنجا نمی‌توان هیچ‌گونه تأسیساتی و هیچ‌گونه حق بهره‌برداری، آن هم بدون «طرح بهره‌برداری» داشت.

مشارکت‌کننده ۲: «هیچ‌گونه حق ایجاد تأسیسات در مناطق حفاظت‌شده وجود ندارد. در منطقه حفاظت‌شده بوجاق، استخر پرورش ماهی به بهره‌برداری رسیده است».

اما از سویی دیگر به‌زعم مشارکت‌کنندگان در محوطه پارک، زمین‌هایی به غیر واگذار شده است که سازمان محیط‌زیست توان رویارویی با آنها را ندارد.

مشارکت‌کننده ۲: «زمین‌های تصرف‌شده در اختیار نهادهای {.....} قرار گرفته است. اینها در تعارض با اصول قوانین پارک‌های ملی و حفاظت‌شده و بهره‌برداری از آنهاست. در منطقه‌ای که {.....} آنجا را محصور کرده‌اند و ششصد هفتصد متر ساحل از بین رفته است. ساختمانی که از ساحل دویست سیصد متر با دریا فاصله داشت، الان توی دریاست. محیط‌زیست چرا جلوی این ارگان‌ها را نمی‌گیرد، ولی جلوی مردم را می‌گیرد».

از سوی دیگر به‌زعم مشارکت‌کنندگان زیستگاهی که محل

^۱ نام نهاد مربوط به دلایل اخلاقی و دریافت نکردن نقطه‌نظر طرف مقابل درج نشده است.

درواقع به باور آنان، عوامل بسیار مختلفی بر سیستم محیط‌زیست منطقه حاکم است. با سیاست‌های اجرایی پنجاه‌ساله سازمان محیط‌زیست، توان برداشت‌ها برای صیادان با مجوز و نیز صیادان بی‌مجوز به‌طور کلی و به‌صورت جدی کاهش یافته است. سازمان نمی‌تواند عوامل مختلف و مهم را کنترل کند و فقط به ضعیف‌ترین حلقه زنجیره سلسله‌عوامل مؤثر بر فرسایش طبیعت تأکید دارد؛ عواملی مثل فاضلاب‌ها و پساب‌ها، کاهش شدید ذخایر آبی دریا و پرندگان، کاهش زیستگاه نيزاری تالاب، حفاظت از مرزوبوم تالاب و حضور نهادهای خاص که برهم‌زننده آرامش منطقه است.

مشارکت‌کننده ۶: «تنها دغدغه سازمان شده پرنده و ماهی».

وقتی که سازمان برای کنترل موجودی‌ها سیاست خود را تنها به «کاهش برداشت» تقلیل می‌دهد و با صیادان بومی، هرچند متخلف مبارزه می‌کند، ناخودآگاه زمینه‌های درگیری را فراهم می‌کند. همان‌طور که نقل شد، چشمان بومی‌ها بر نواقص مشکلات مدیریتی و حفاظتی بسته نیست. بومیان در کنار عوامل اصلی از بین رفتن زیستگاه، دیدگاه تک‌بعدی سازمان یعنی تنها «جنبه حفاظتی» را محل اشکال می‌دانند. آنها عواملی همچون، سلیقه‌ای بودن مدیریت محیط‌بانی، برخورد کنترل شدید (که واکنش‌های شدید متعاقب مردمی را بر می‌انگیزد)، وجود مأموران متخلف و سوءاستفاده شخصی برخی مأموران دولتی، ضبط ادوات صیادی گران‌قیمت، بی‌اعتمادی مردم به مدیریت محیط‌بانی، احساس تبعیض در برابر صیادان متخلف، شیوه‌های نظارت نامؤثر، وجود بهره‌برداری‌های غیرقانونی مجوزدار، ناآگاهی و مشارکت‌ندادن مردم در برنامه‌های حفاظتی را از عوامل اصلی درگیری بین مردم محلی و محیط‌بانان می‌دانند.

احساس تبعیض

صیادان به طور عملی تفاوت شیوه برخورد دوگانه ضابطان محیط‌بانی را به چشم می‌بینند. از موارد مطرح‌شده حضور فراوان صیادان غیربومی در منطقه بوجاق است. بومیان

کشانده است. نيزاری که بستر امن پناه و زادآوری برخی از پرندگان خزری است، رو به قهقراست.

مشارکت‌کننده ۷: «حجم بالای پرنده موجود در اینجا اینقدر زیاد بود که می‌توانم بگویم حداقل در ایران، در رتبه های دوم و سوم بود. پرنده هایی که اینجا می‌مانند، تخم می‌گذاشتند».

مشارکت‌کننده ۲: «مرداب عظیمی که دقیقاً پشت پاسگاه محیط‌زیست بود، جلوی چشم حافظان محیط‌زیست از بین رفت».

مشارکت‌کننده ۱۰: «چرا سازمان محیط‌زیست با آنها که در محوطه بوجاق چتربازی می‌کنند، کاری ندارد. این چتربازی در موقعی که پرندگان به اینجا مهاجرت می‌کنند، انجام می‌شود».

به باور آنان ریشه کمبود ماهی و پرنده فقط به صید و شکار بی‌رویه برنمی‌گردد، بلکه ضعف در کنترل همه‌جانبه سازمان محیط‌زیست و عدم صیانت اصولی از زیستگاه علت کسری شدید انواع آبزیان و پرندگان است.

مشارکت‌کننده ۶: «ماهی، مرغابی، خوتکا با گرفتن و شکار تمام نمی‌شوند. عدم کنترل و مدیریت درست و حسابی تمام ذخایر دریا را از بین می‌برد. اینها دارند قتل‌عام اصلی را انجام می‌دهند».

برخلاف رویه حفاظتی که نباید در منطقه حفاظت‌شده هیچ‌گونه بهره‌برداری انجام داد، استخر پرورش ماهی در محوطه بوجاق احداث و سپس واگذار شد. از آنجاکه برای برخی مرغان ماهی‌خوار در صید ماهی فرقی بین تالاب و مرداب و دریا با استخر پرورش ماهی نیست، آنها به استخرهای احداث‌شده کنار دریا هجوم می‌بردند؛ اما اجاره‌داران استخر با ایجاد سروصدا که تا چند کیلومتر آن طرف‌تر شنیده می‌شود، آسایش روانی و امنیتی پرندگان را از بین می‌بردند.

مشارکت‌کننده ۴: «استخر پرورش ماهی در محل زیست طبیعی پرندگان ماهی‌خوار مثل باکلان ایجاد شد. آنها با نصب اسپیکر و پخش صدای تیراندازی، هرچند دقیقه یک بار، پرندگان را از استخر دور می‌کردند. چنین صدایی باعث استرس حیات وحش در سطحی گسترده می‌شد».

درضمن، باتوجه به فاصله کم تالاب‌های مجاور زیباکنار و انزلی، بومیان وضعیت مدیریت مناطق مشابه را نیز ملاحظه و مقایسه می‌کنند. به طوری که آنها به تطبیق بهره‌گیری مطلوب‌تر وضعیت تالاب‌های همسایه و اشتغال‌زایی و حفاظت بهتر آن مناطق در مقایسه با تالاب دردسترس خود می‌پردازند و احساس تبعیض و خسران می‌کنند.

پروپولماتیک اشتغال

صیادی در تالاب بوجاق مصداق درگیری بومیان با محیط‌بانان است. اینکه چرا مردم به دنبال صید یا شکار غیرقانونی می‌روند، به دلیل نبود فرصت‌های شغلی کم یا اشتغال ناپایدار است. گیلان به طور کلی و بندرکیاشهر به طور خاص منطقه‌ای صنعتی محسوب نمی‌شود. مشکل اشتغال در منطقه جدی است. نبود کار برای درآمد و نبود درآمدهای دیگر عامل زمینه‌ای و اصلی برای چالش ایجاد درآمد غیرقانونی پرریسک و خطر پذیرفتن درگیری با محیط‌بانان است. مسئله مهم‌تر این است که بسیاری از افراد، شغل‌های فصلی دارند که درآمد مکفی سالیانه را تأمین نمی‌کند؛ برای مثال در فصل تابستان در شالیزار کشاورزی می‌کنند و در زمستان صیادی. مساحت زمین‌های کشاورزی کوچک است و قادر به تأمین درآمد سالیانه نیست. حتی کسب‌وکار و دستفروشی هم در بازار کوچک محلی قادر به تأمین کامل معیشت نیست. ازاین لحاظ، صیادی درآمد مکمل است. تعدیل نیروی کاری یا بیکارشدن‌های مهاجر برگشته از شهر نیز عامل مضاعفی است. فرصت ماهیگیری هرچند با دامنه ریسک زیاد، ولی در عمل وجود دارد. آنها نه از سر تفریح و تفرج که از سر اجبار حداقل درآمد به کارزار صیادی می‌روند و ناچارند پیامد آن را بپذیرند.

مشارکت‌کننده ۷: «مشکل ما به معضل درآمد برمی‌گردد.

نیود کار، عامل رفتن مردم به سمت صیادی است».

مشارکت‌کننده ۹: «چون نیاز وجود دارد. تا زمانی که

من نوعی زنده ام، تا زمانی که گرسنه ام، باید صید انجام

دهم. به علت بیکاری یا درآمدهای بسیار پایین، عده ای از

اهالی محل، هزینه زندگی روزمره خودشان را از همین

معتقدند که عده‌ای از صیادان با اینکه بومی نیستند، ارتباط مخصوصی با مأموران دارند. حضور افراد مذکور در منطقه چه اینکه پشت‌پرده دادوستدی با مأموران داشته باشند و چه نداشته باشند یا اینکه آشنایی و ملاحظه‌کاری مأموران باعث تساهل این غیربومیان شود، بومی‌ها یک تصور تبعیض‌آلود در اشتراکات بین‌الذهانی خود احساس می‌کنند.

مشارکت‌کننده ۷: «اختلاف بین مأمور محیط‌زیست و

مردم یک چیز طبیعی است؛ اما اشکال کار به تبعیض

برمی‌گردد. مأمور محیط‌زیست با برخی صیادان مدارا می‌کند

و با برخی مدارا نمی‌کند. اگر صیادی ممنوع است، چرا برای

همه ممنوع نیست؟ این تبعیض باعث عصبی شدن صیاد

می‌شود. مأمورانی که باج می‌گیرند، دست صیادان مشخصی

را باز می‌گذارند».

در تصویر ذهنی آنها، غریبه‌ها یا همان غیربومی‌ها از پشتوانه محیط‌بانانی در نادیده گرفتن همان تخلف مشابه برخوردارند.

مشارکت‌کننده ۶: «محیط‌زیست می‌آید جلوی این تعداد

کم ماهیگیری امثال من محلی را می‌گیرد. بعد آن آقا از

{...} می‌آید جلوی چشم من، معاش خودش را تأمین

می‌کند. خوب این ذهن را درگیر می‌کند. واقعاً نباید هیچ

فرقی بین بومی و غیربومی باشد. تازه برعکس هم هست.

این تبعیض را چه کسی به وجود آورده است؟».

به باور آنان برخورد دوگانه منحصر به صیادی نیست.

ارگان‌های مختلفی در منطقه حضور دارند. سازمان

محیط‌زیست توان رویارویی با آنها را ندارد.

مشارکت‌کننده ۹: «اعمال قانون برای آدم ضعیف است.

برای آدم قوی (با پشتوانه) هیچ قانونی نیست».

به باور بومی‌ها سازمان محیط‌زیست توان جلوگیری از

فعالیت‌های گسترده‌تر ارگان‌های حکومتی ذی‌نفوذ و اعمال

بسیار مخرب زیست‌محیطی‌شان را ندارد؛ بنابراین، نمی‌توانند

حسن‌ظن آن نهاد را بپذیرند.

مشارکت‌کننده ۲: «مثلاً در فصل آشیان‌سازی و زادوولد

پرندگان، چرا {.....} اجازه چتربازی و نشاندن هلی‌کوپتر

در منطقه را دارند، ولی ما حق بهره‌برداری جزئی از پارک را

نداشته باشیم؟».

منطقه حفاظت‌شده به دست می‌آورند. نبود صیادی به معنای نبود درآمد است.»

مشارکت‌کننده ۶: «راه معاش من، زندگی من، در زمستان صیادی است. حتی کلت هم بالای سر من بگذارند، من مجبورم بروم.»

البته شایان توجه است که اقلیت بسیار محدودی نیز، از صیادی به‌عنوان یک تفریح یاد می‌کنند و این افراد نیز ریسک و خطر جدی رویارویی با محیط‌بانان را نمی‌پذیرند.

میراث پنداری

حس نوستالژیکی در برخی صیادان وجود دارد. عقل سلیمشان تصویری ایجاد می‌کند که «دریا مال ماست». خاطره جمعی بومی‌ها می‌گوید که حق بهره‌برداری از دریا میراث پدر و اجدادی‌شان است. پدران و اجدادشان از منابع دریا و تالاب به طور طبیعی بدون هیچ مشکلی استفاده می‌کردند. اما سازمان محیط‌زیست و شیلات اخیراً به این منطقه تحمیل شده‌اند. به‌عبارتی، محروم‌کردن از میراث اجدادی و نابسامانی و ناکارآمدی در امر حفاظت منابع طبیعی از بیرون بر آنها تحمیل شده است. آنها کاستی‌های این سازمان در حفظ منابع را می‌بینند و وقتی رسالت آن سازمان را در عمل مخدوش شده می‌انگارند، به خود حق می‌دهند که دست از خواسته خودشان برندارند؛ به عبارتی تحمیل ارگان‌های غیربومی، همراه با ناکارآمدی عامل محرومیت از داشته‌های طبیعی است. از نظر یک بومی، مجوز صیادی «صرفاً یک تکه کاغذ است» که حق بیشتر بومی‌ها را به نفع عده‌ای خاص که توانسته‌اند، مجوز تعاونی و برنده‌شدن در مزایده را داشته باشند، مصادره نموده است و آنها محروم شده‌اند.

مشارکت‌کننده ۸: «از بدو تولد تو دریا بودیم. ما لب دریا هستیم. شغل ما همین است. ما این حرفه را به‌صورت میراث پدر-بابایی، حق طبیعی خود قلمداد می‌کنیم. این حس میراث پدر و بابایی همچنان در ذهن ما اهالی باقی مانده است.»

در کنار این عامل، نیاز روانی برای صید شخصی نیز بر روانه‌شدن بومی به سمت صیادی مؤثر است. آنها دوست

دارند با دست خود، مصرف سالانه خود را از دریا تأمین کنند.

مشارکت‌کننده ۷: «منی که بومی هستم، منی که لب رودخانه هستم، نمی‌توانم و نباید بروم پول بدهم، ماهی بخرم.»

مشارکت‌کننده ۸: «یک نیاز روانی هم به این خواست و نیاز اضافه می‌شود. من آدمی هستم که ماهی خورده‌ام. طعم ماهی زیر زبانه است. من باید ده پانزده روز در سال صید بروم. افرادی هستند که نمی‌توانند نروند و دچار وسوسه می‌شوند. جوی هم در محل وجود دارد که ما ماهی می‌گیریم. ما ماهی می‌خوریم. این حق ماست.»

میراث‌زدایی

در این بین عوامل میانجی هم، بر شدت درگیری طرفین تأثیرگذارند. مردم بومی از منابع و امکانات موجود به طور اصولی منتفع نمی‌شوند. سیاست سازمان محیط‌زیست در این منطقه کاملاً محافظه‌کارانه و فقط مبتنی بر حفظ زیستگاه است، نه ایجاد انتفاع برای اهالی. بومی‌ها با مقایسه سایر نواحی مشابه در کنار دریا، راه‌هایی برای امرار معاش پایدار پیش خود تصویرسازی می‌کنند. آنها حس می‌کنند که سازمان محیط‌زیست به از بین بردن میراث همیشگی آنها کمر بسته است.

مشارکت‌کننده ۶: «این چیزی که خدا داده است، باید ارزش استفاده کرد. خدا داده که بهره‌برداری کنی. بهره‌برداری قانونی حق ماست.»

به باور آنان چنین انتظاراتی به حق است. اما سازمان در عمل هیچ‌کاری انجام نمی‌دهد و درآمد جایگزینی برای حقوق از دست‌رفته پیش پای بومیان نمی‌گذارد. به باور آنان موارد مذکور، امری ناممکن نیست و در مناطق مشابه حتی در خود گیلان و حتی آن سوی بندرکیاشهر انجام شده است.

مشارکت‌کننده ۸: «من جاهایی را دیده‌ام که اسم‌ورسمی از نظر اقتصادی نداشتند. با همین درآمدهای جانبی از طبیعت، الان از ما جلو افتاده‌اند. آنها با درآمد توریستی تفریحی برای خودشان و افراد بومی چهارفصل درآمدزایی می‌کنند. این درحالی است که ما بالاترین موقعیت امکان توریستی و تفریحی را داریم. پس چرا ما نتوانیم از آن استفاده کنیم؟»

ماهگیری) یا ضبط خود صید عکس‌العمل شدید صیادان را برمی‌انگیزاند. از سوی دیگر، اتباع ادوات صیادی از جمله قایق، تورهای ماهگیری و ... هزینه‌های سنگینی را می‌طلبند. صیادان عموماً به اقشار فقیر تعلق دارند. آنها ابزارهای لازم را با استقراض تهیه می‌کنند؛ بنابراین، متعهد به پرداخت بها به فروشندگان در زمان معین می‌شوند. حتی در مواردی این امکانات را به تنزیل بها دریافت می‌کنند؛ بنابراین، وقتی تعداد دفعات ضبط ابزار صیادی یا صید افزایش می‌یابد و صیاد مجبور است برای تمدید امرار معیشت، ادوات را جایگزین نماید یا ساعت‌ها به صید دوباره بپردازد، طبیعی است که شدت احساس ناخوشایندی و عصبیت به فزونی درگیری بینجامد. یکی از دلایل زیادبودن شدت تنش در این منطقه در مقایسه با مناطق مشابه زیست‌محیطی احساس وجود پشتیبان محلی در برابر سازمان‌های به‌زعم آنها تحمیلی است. مردم بین خودشان احساس همگرایی می‌کنند.

مشارکت‌کننده ۶: «من به نوعی به منطقه حساسم. باید هم حساسیت داشته باشیم. رزق‌وروزی ما وابسته به اینجاست. ما اصلاً آلرژیک به این منطقه داریم. ما به بوجاق حساسیت داریم. همه ما داریم. وقتی دست به کار می‌شوند، ما پشتمان تیر می‌کشد که دیگر چه خوابی برایمان دیده اند.»

مشارکت‌کننده ۴: «همبستگی از اشتراک منافع صیادی و شکار نشئت نگرفته، بلکه به‌صورت فرهنگ مشترک بین نسلی از قدیم وجود داشته است. مردم پشت هم هستند. این حس همبستگی باعث می‌شود درباره صیادی و عواقب مترتب بر آن، پشت هم باشند. آنها در حمایت از هم علیه مأموران قرار می‌گیرند.»

به‌زعم آنان سازمان محیط‌زیست و شیلات عنصری متأخر و تحمیلی است. اکثریت کارمندان آن هم، بومی نیستند. برخی مدیران پیشین، شدت عمل نشان داده‌اند. در چنین مواردی، ایجاد حرکتی سمبلیک که ساده‌سازی شده و قابل ترجمه به مظلوم‌سازی است، مانند بریدن قایق‌های موتوری با ارموتوری اتحاد داخلی را افزایش می‌دهد. در چنین مواردی، احساس وجود دشمن مشترک، یعنی سازمان‌های بیگانه از شدت و حدت اختلاف داخلی می‌کاهد و بر اهداف «دفع شر»

مردم ضمن همراهی با قانونگذار انتظاراتی دارند؛ این انتظارات الزاماً مخرب یا غیرقانونی نیست. آنها می‌خواهند، سازمان محیط‌زیست چاره مناسب در چهارچوب موازین قانونی تدبیر کند. شاید راه‌حلی‌هایی که تجربه جهانی و نیز تجربه سایر مناطق حفاظت‌شده نظیر آن را ارائه کرده است یا اگر طرح‌های بهره‌برداری را دارد به‌نحوی اجرایی کند.

مشارکت‌کننده ۸: «تقاضای ما چیست؟ اینکه طبق مشخصات خود سازمان، طبق نقشه‌های خود سازمان، طبق خواست خود سازمان حریم‌ها را مشخص کنند. حتی اگر میزان قرق محوطه را بیشتر کنند، مهم نیست، ولی طبق استانداردهای جهانی، جاده مناطق تفرجگاهی را مشخص کنند. ما بدانیم کجا می‌شود پدالو و کالسکه و این چیزها را گذاشت. عده ای از ما آنجا مشغول شویم.»

در کنار این عدم انتفاع‌سازی عمومی، موارد اعتراضی وجود دارد که جدی به نظر می‌رسند. اهالی معتقدند مواردی از واگذاری سازمان وجود داشته که به نفع بومیان نبوده است یا اینکه فقط برای جمع محدودی منفعت داشته است. آنها معتقدند که باید در واگذاری‌ها به نفع بومیان تسهیلاتی در نظر گرفته شود.

مشارکت‌کننده ۱: «برنده مزایده (واگذاری استخر پرورش ماهی) افرادی غیربومی بودند. چرا با وجود و حضور ما بومیان نباید منفعت استخر متوجه ما باشد؟ بخشی از تعارض موجود بر سر چگونگی مدیریت منابع است.»

همبستگی / مدیریت درونی

صیادی حتی به شکل قانونی (پره) هم، اشتغالی سخت محسوب می‌شود. ساعت‌ها در آب ماندن آن هم در ساعات غیرمعمول کاری، انجام کار در فصول سرد سال و ... قیاس‌پذیر با کار روتین اداری نیست. شرایط صید غیرمجاز با جرائم یقه‌سفیدان یا جرائم سازمان‌یافته هم تفاوت اساسی دارد. حتی صیادان متخلف هم باید ساعت‌ها با تلاش و رنج فراوان زحمت بکشند که بتوانند صید کنند. آن هم در شرایطی که سال‌به‌سال با کاهش آبزیان و انواع ماهی، به دام انداختن ماهی مشکل‌تر می‌شود. در چنین شرایطی ضبط دام (توری

صیادان هم در درگیری کشته شدند؛ ولی مگر صیادان بعد از آن برای صید به آب نزدند؟ این شغل ماست».

با نوسان‌های مدیریتی محیط‌بانی و سخت‌گیری‌ها و انعطاف‌های صورت گرفته از سوی آنها و واکنش‌های صیادان در ده تا پانزده سال اخیر به‌نوعی مدارا و انعطاف طرفینی در طول زمان شکل گرفته است و صحنه نمایش مدیریت‌شده‌تر اداره می‌شود و کنش‌های پیش‌بینی‌ناپذیر کمتر شده است.

مشارکت‌کننده ۸: «صیادان با محیط‌بانان چشم‌توچشم می‌شوند، حتی ممکن است که با هم سلام و علیک هم بکنند. هر دو پذیرفته‌اند که در کنار یکدیگر زندگی کنند. صیاد پذیرفته که محیط‌بان، مأمور است و معذور. محیط‌بان هم پذیرفته که صیاد متخلف است و مجبور. آنها تا جایی که لازم نباشد با هم درگیر نمی‌شوند».

مشارکت‌کننده ۱: «همکاری با محیط‌زیست به نفع ماست. نمونه‌اش از بین رفتن مرغ هوایی است. باز هم می‌گویم ما طرفدار محیط‌زیست هستیم. ما دوست داریم این طبیعت زیبا برقرار باشد».

بحث و نتیجه

پژوهش حاضر سعی کرده است تا در مطالعه‌ای موردی و با بررسی میدانی اثرات سیاست‌گذاری بر روی یک میدان مشخص را بررسی کند. در واقع، در بسیاری از مواقع سیاست‌گذار بدون توجه به پیامدهای تصمیم‌سازی سیاستی اقدام به سیاست‌گذاری می‌کند و حتی بعد از سیاست‌گذاری نیز موقعیت را ارزیابی نمی‌کند. در این پژوهش محققان تلاش خود را کرده‌اند تا نتیجه بخشی از سیاست‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست در پارک ملی بوجاق را در بستر برهمکنش بین مردم بومی و سیاست‌گذاری‌ها و ناظران اجرایی مطالعه کند. به همین دلیل پارک ملی بوجاق به‌عنوان یک میدان مشخص انتخاب شد، مشاهده غیرمشارکتی/ غیرتزامنی در آن انجام شد و سعی شد با بومیان و صیادان محلی مصاحبه شود. با استفاده از روش تحلیل مضمون براون و کلارک (2013) داده‌ها تحلیل و کدگذاری شد و در قالب ۷ مضمون اصلی ارائه شد.

متمرکز می‌شود. در واقع به زبان فوکو در مقابل قدرت سازمان محیط‌زیست یا بسط ید آن، بومیان مقاومت می‌کنند و همبستگی شان رشد می‌کند.

مشارکت‌کننده ۱: «دو سال پیش با ارموتوری آمدند، قایق‌های کنار ساحل صیادان را از بین بردند. اگر هر سال بیایند اینکار را بکنند، مثلاً امسال بیایند، این کار باعث به وجود آمدن درگیری بزرگی می‌شود. من نمی‌توانم بپذیرم که مالم را از دستم دریابورند».

مدیریت تأثیر‌گذاری صحنه

بومیان و محیط‌بانان همدیگر را سنجیده‌اند. در واقع کنش‌گری سازمان محیط‌زیست، واکنش بومیان را در بر داشته است؛ اما روند کنش و واکنش‌ها، برخورد قضایی و تخریب بومی‌ها روند کاهشی داشته است. آنها طرف دعوی خود را می‌سنجند و سعی می‌کنند هم‌اورد طلبی را در آن سطح کم‌خطر کنند.

مشارکت‌کننده ۸: «چرا سطح تنش در ده‌پانزده سال اخیر کم شده؟ به خاطر اینکه مأموران محیط‌زیست بهتر با مردم تا کرده‌اند. احتمالاً برای مدارای بیشتر دستور آمده است. گاهی قانون دست مسئولین را باز می‌گذارد».

تجربه زیست صیادان به آنها می‌آموزد که در برابر فرسایش حاصل از مجادله با مأموران، تنش را به شکل کم‌خطرتر مهار کنند؛ تقلیل معارضه در وجه مدیریت‌شده. صیادان یاد گرفته‌اند از شدت واکنش بکاهند. در واقع به‌زبان گافمن، آنها صحنه نمایش صیادی را مدیریت می‌کنند، تا صحنه با کمترین خطر برای نمایش‌دهندگان (صیادان) و حضار (محیط‌بانان) ادامه یابد. البته بی‌اثری سیاست‌های اعمال‌شده بر مسئولین هم آشکار شده است و می‌دانند ته دل صیاد چیست. به‌طوری‌که محیط‌بانان هم دریافته‌اند.

مشارکت‌کننده ۹: «اگر این جوانان را ببرند به دادگاه و زندان، بعد از ترخیص، او دوباره به صیادی‌اش می‌پردازد؛ چون نیاز دارد. حتی تیر هم خالی کنند، ما مجبوریم برویم صیادی کنیم. آزاد که شدم دوباره کار صیدم را از سر گرفتم؛ چون نیاز داشتم. حتی اگر کلت هم روی سرم بگذارند، من کار خودم را انجام می‌دهم. مگر قبلاً این اتفاق نیفتاده؟ چند سال پیش با تفنگ به سراغ صیادان آمدند و حتی برخی

صیادانی را کنترل می‌کند که برداشت معین و محدودی دارند. این وضعیت در واقع حساسیت مسئله را دوچندان می‌کند و منجر می‌شود که برخوردها بین بومیان و محیط‌بانان بغرنج‌تر و پرخطرتر شود. البته این امر پیچیدگی‌های خاص خود را داراست و در نهایت این برخورد و این دیالکتیک به تعادل و صلح مسلحی منجر شده است که یک نتیجه مشخص و عیان دارد: تخریب محیط‌زیست و پارک ملی با همدستی تمام عاملین (از سیاست‌گذار، شکارچی، صیاد، محیط‌بان، نهادهای مختلف و ...). در این میان می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که وقتی نهادهای نظارتی قادر به تصمیم‌های کلان و اساسی نیستند، محیط‌بانی اعمال قدرتش تنها به ضعیف‌ترین حلقه زنجیره مقصران کاهش منابع محدود می‌شود که این وضعیت لاجرم مقاومت مردم در برابر محیط‌بانان را به شکلی ارکانینگ و طبیعی، هرچند غیرقانونی خود نشان می‌دهد. در واقع آنان مسئله نظارت و پایش را نه امری درون‌زاد که امری برون‌زاد و برهم‌زننده تعادل همیشگی در منطقه می‌پندارند. در این میان درگیری‌های رخ داده را می‌توان نه زیاده‌خواهی بومیان که مقاومت برای بقا و داشتن حداقلی از درآمد معیشتی دانست. از این منظر، شدت عمل محیط‌بانان این مقاومت را با همبستگی محلی درهم می‌آمیزد و آن را از حالت فردی به مقاومت جمعی تبدیل می‌کند. به همین دلیل یک تعادل سطحی شکننده بین همه نیروهای درگیر شکل می‌گیرد. همان‌طور که عابدی و جنسی (2020) با بررسی عوامل مؤثر بر تخریب تالاب امیرکلاهی که فاصله چندانی با بوجاق ندارد، مهمترین عوامل مؤثر را برشمردند که از جمله: بخشی‌نگری سازمان‌های ذی‌نفع، ناآشنایی به ضوابط و رژیم حقوقی تالاب امیرکلاهی، کم‌توجهی به دانش بومی، کمبود آگاهی از ارزش‌ها و کارکردها و تهدیدهای تالاب و اصلاح‌نکردن و به‌روز نرساندن قوانین بازدارنده (مانند جرائم) است (Abedi & Jensi, 2020) و به نظر آنان سازمان محیط‌زیست تنها «برخورد» را پیشه خود ساخته است.

از سوی دیگر درگیری به تعارض بر سر مدیریت منابع برمی‌گردد. از منظر بومیان، نمود بیرونی تلاش‌های سازمان

بر اساس دیدگاه و تجارب مشارکت‌کنندگان می‌توان گفت که سازمان محیط‌زیست به دلایل مختلف قادر به انجام وظایف حفاظتی خود- در ابعاد متفاوت- در پارک ملی بوجاق نبوده است. البته این پژوهش قصد بررسی همه موارد را نداشته است، ولی این عوامل بر موضوع این بحث تأثیر داشته است. همان‌طور که فریادی (۱۳۹۸)، کلموس و آگیمن (2002)، دنیت (1994) و بسیاری دیگر به این نتیجه رسیده‌اند، حفاظت از محیط‌زیست صرفاً تک‌بعدی نیست. این امر در پژوهش حاضر نیز مشخص و نمایان گشت.

روستاییان با توجه به بیکاری آشکار و پنهان یا فصلی، به‌شدت به درآمدهای حاصل از بهره‌برداری از منابع موجود در منطقه از جمله منابع در پارک ملی بوجاق وابسته هستند. در این رابطه فیروزآبادی و عظیم‌زاده (۱۳۹۰)، زمانی و تراخی (۱۳۹۶)، گارنت و همکاران (2008)، داویدار و همکاران (2018) بیان داشته‌اند که امروزه اقشار فقیر اجتماع به میزان فراوانی در روستاها زندگی می‌کنند و روستاییان به‌لحاظ معیشتی به طور مستقیم به منابع طبیعی وابسته هستند. در پژوهش حاضر نیز مسئله نبود اشتغال و منابع درآمدی کافی از جمله اصلی‌ترین دلیل صیادی غیرمجاز قلمداد شده است. ریشه شکل‌گیری مسئله به مدیریت محافظه‌کارانه سازمان محیط‌زیست بر منابع موجود و نظارت نامؤثر برمی‌گردد که نه تنها در چند دهه گذشته منابع موجود افزایش نیافته که میزان منابع طبیعی سیر قهقراپی نیز داشته است. عموماً ایجاد شرایط حفاظتی به‌منظور برگرداندن وضعیت مسئله‌دار به حالت عادی است؛ اما قصور در پایش سایر عوامل مثل آلودگی آب دریا، برداشت بیش‌ازحد و اتلاف ماهیان تخم‌ریز و ... نسل ماهیان موجود را به‌شدت کاهش داده است. اقشار فقیر هم نمی‌توانند چشم از منابع دردسترس بردارند. سخت‌گیری بیشتر نهادهای حکومتی منجر به تعارضات بیشتر می‌شود. بومیان معترض هستند که سازمان محیط‌زیست به‌جای کنترل آلودگی آب دریا و کنترل سازمان شیلات و ارگان‌هایی عموماً نظامی که زیست طبیعی سختی را در منطقه برای موجودات ایجاد کرده‌اند،

حافظان بی حفاظ محیط‌زیست. *انسان و محیط‌زیست*، ۴۱، ۱۲۳-۱۳۲.

انصاری، ن. (۱۴۰۰). *فقدان قوانین حمایتی از محیط بانان در ایران*. حقوق ما.

بهمنی پور، ه. و سلاجقه، ب. (۱۴۰۰). *تالاب‌ها و رودخانه‌ها*. سازمان حفاظت محیط‌زیست.

بی‌نام. (۱۴۰۲). *شکارچی صورت محیط‌بان بهشهری را سوزاند*، نقل شده در سایت مشرق نیوز به آدرس: mshrgh.ir/1519825

پور، س. و سعادت‌یار، ف. (۱۳۹۱). *تحلیل و بررسی نگارش‌ها و نیت رفتار مسئولان زیست‌محیطی باتوجه به شهروند زیست‌محیطی*. *راهبرد توسعه*، ۲۹، ۱۹۷-۲۱۴.

جعفری‌نیا، غ. و افروز، ص. (۱۳۹۷). *بررسی تأثیر نگرش محیط‌زیستی بر رفتارهای محیط‌زیستی شهروندان (مورد مطالعه: ساکنان کلان‌شهر تهران)*. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۳۰(۱)، ۱۱۶-۱۲۵.

حقیقتیان، م.؛ پورافکاری، ن. و جعفری‌نیا، غ. (۱۳۹۱). *تأثیر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر توسعه اجتماعی مورد مطالعه کارکنان پارس جنوبی (عسلویه)*. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۵(۱)، ۱۳۴-۱۱۵.

https://journals.srbiau.ac.ir/article_1886.html

زمانی، ن. و تراچی، ر. (۱۳۹۶). *تأثیر آموزش محیط‌زیست بر کاهش تعارض انسان و حیات وحش*. *محیط‌زیست* *جانوری*، ۹(۴)، ۲۹-۴۰.

سبزه‌ای، م.ت.؛ قلی‌پور، س. و آدینه‌وند، م. (۱۳۹۵). *بررسی رابطه بین آگاهی، نگرش و رفتار حامی محیط‌زیست دانشجویان دختر دانشگاه قم*. *آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار*، ۴(۴)، ۵-۱۶.

سواری، م. و الماسیه، ک. (۱۴۰۱). *تحلیل موانع مشارکت جوامع محلی در طرح‌های منابع طبیعی جهت مقابله با گردوغبار در استان خوزستان*. *پژوهش‌های محیط‌زیست*، ۱۳(۲۶)، ۲۸۱-۳۰۰.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20089597.1401.13.26.16.9>

شاهنوری، م.؛ محمدی شلمانی، م. و پیروی، ش. (۱۳۹۷).

محیط‌زیست حفظ پرنده و ماهی در پارک است؛ اما شواهد موجود، نشانی از موفقیت وظایف مشخص سازمان ندارد که در چند دهه اخیر به این بهانه بومیان را از حق بهره‌برداری محروم کرده است. از طرفی، بومیان می‌خواهند که از اشکال دیگر قانونی بهره‌برداری از منابع، مثل شغل‌های تفریح‌محور بهره‌مند شوند که براساس بازدید توریست از منطقه است؛ اما چنین تسهیلات قانونی معمولاً مهیا نمی‌شود. همان‌طور که فریادی (۱۳۹۸) بیان نمود، به نظر می‌رسد قانونگذار با تصور حاکمیتی بودن مسئله حفاظت محیط‌زیست و ناکارآمدی بخش خصوصی در این زمینه، الگوی غالب در مقررات‌گذاری محیط‌زیستی را در استفاده از ابزارهای اجباری تعریف کرده است. این شیوهای محافظه‌کارانه مدیریتی وضعیت را بغرنج می‌کند و کمکی به کاهش تعارض نمی‌کند.

تجربه کشورهای مختلف و ایران نشان می‌دهد که اقدامات دولت‌ها به تنهایی برای برنامه‌ریزی امرحفاظت از محیط‌زیست بدون توجه به ذی‌نفعان، بازی‌گرفتن و بسیج منابع آنان امکان‌پذیر نیست. اهمیت نقش مردم و مشارکت آنها در حرکت به سمت توسعه پایدار روستایی بر کسی پوشیده نیست. حفظ و احیای منابع طبیعی بدون مشارکت فعال روستاییان تحقق‌پذیر نیست. همچنین مشارکت منجر به تصمیم‌گیری بهتر و کاهش بی‌اعتمادی نهادی می‌شود (صالح پور و همکاران، ۱۳۹۶؛ طبعی لنگرودی و شیخی، ۱۳۸۸؛ سواری، ۱۳۹۹) (Kheerajit & Flor, 2013; Samian et al, 2016, Sutherland et al., 2009). به‌طورکلی می‌توان این نتیجه را گرفت که بدون مشارکت مؤثر مردم بومی منطقه نمی‌توان در راستای اقدامات و سیاست‌های حفاظتی قدم برداشت و این سیاست‌ها نه تنها ناموفق خواهند شد، بلکه حتی شاید اثرات منفی از خود به‌جای گذارند.

منابع فارسی

ابراهیمی، ا.؛ حسنی، ع. و رحمانی ثانی، ا. (۱۳۹۶). *مروری بر قوانین حقوقی حمایتی از محیط‌بانان حلقه مفقودشده از*

- providing actionable information on wildlife crime. *Conservation Science and Practice*, 2(6), 1-13. <https://doi.org/10.1111/csp2.202>.
- Arild, V. (2015). Markets in environmental governance. From theory to practice. *Ecological Economics*, 117(3), 225-233. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.07.017>
- Bahmanpour, H., & Salajaqeh, B. (2021). *Wetlands and Rivers*. The Iranian Department of Environment Publishing. [In Persian].
- Baldwin, R., & Cave, M. (1999) *Understanding Regulation. Theory, Strategy and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Bango, A., & Xelelo, Z. (2017). Protected areas and community relationships in the Sub-Saharan Africa: A case study of Dwesa-Cwebe Nature Reserve in the Eastern Cape, South Africa. *World Congress of New Technology*, 1-167. [Doi.org/10.11159/icepr17.167](https://doi.org/10.11159/icepr17.167).
- Beckerman, W. (1992). Economic growth and the environment: Whose growth? Whose environment? *World Development*, 20(4), 481-496. [http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X\(92\)90038-W](http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X(92)90038-W)
- Berkes, F. (2018). *Sacred ecology* (5th ed.). New York: Routledge.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589-597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Daintithy, G., Mitchell, S., Tootilly., E., & Gjertsen, D. (1994). *Biographical encyclopedia of scientists*. Bristol and Philadelphia. Institute of Physics Publishing.
- Davidar, P., Arjunan, M., & Puyravaud, J. P. (2008). Why do local households harvest forest products? A case study from the southern Western Ghats, India. *Biological Conservation*, 141(7), 1884-1876. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.05.004>
- De Groot, J. I. M., & Steg, L. (2008). Value orientations to explain beliefs related to environmental significant behavior: How to measure egoistic, altruistic, and biospheric value orientations. *Environment and Behavior*, 40(3), 330-354. <https://doi.org/10.1177/0013916506297831>
- Dehnhardt, A., Häfner, K., Blankenbach, A., & Meyerhoff, J. (2019). Valuation of Wetlands Preservation. *Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199389414.013.457>
- Den, H. (1999). *Theories general. in encyclopedia of law and economics* (Bouckaert and D. Geest, Eds.). UK: Elgar Edward publishing.
- Dobson, A. D., Milner-Gulland, E. J., Beale, C. M., Ibbett, H., & Keane, A. (2019). Detecting deterrence from patrol data. *Conservation Biology*, 33(3), 665-675. <https://doi.org/10.1111/cobi.13222>
- Ebrahimi, A., Hasani, A., & Rahmansani, A. (2017). A بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت در حفاظت از محیط‌زیست. مدیریت محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۱(۳)، ۴-۱۱.
- صالح‌پورجم، ا.؛ سررشته‌داری، ا. و طباطبایی، م. (۱۳۹۶). اولویت بندی عوامل مؤثر بر عدم مشارکت ذی‌نفعان در طرح‌های آبخیزداری براساس دیدگاه کارشناسان، منطقه مورد مطالعه: حوزه‌های آبخیز مشرف به شهر تهران. مهندسی و مدیریت آبخیز، ۹(۴)، ۴۴۱-۴۵۰. <https://doi.org/10.22092/ijwmse.2017.113463>
- فریادی، م. (۱۳۹۸). انتخاب ابزارهای مقررات‌گذاری برای حفاظت محیط‌زیست. مجلس و راهبرد، ۲۶(۱)، ۱۱۹-۱۴۶.
- فیروزآبادی، ا. و عظیم‌زاده، د. (۱۳۹۱). فقر روستایی و تخریب محیط‌زیست (مورد مطالعه: روستاهای سرخون و بیدله از توابع استان چهارمحال و بختیاری). توسعه محلی روستایی - شهری (توسعه روستایی)، ۴(۲)، ۹۹-۱۲۰.
- محمدپور، ا. (۱۳۹۲). ضرورت‌ها، روش تحقیق کیفی (ج ۲). جامعه‌شناسان.
- مطیعی لنگرودی، س.ح. و سخایی، ف. (۱۳۸۸). مشارکت مردمی و توسعه‌یافتگی روستایی در دهستان سلگی شهرستان نهاوند. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۲(۴)، ۱۱۱-۱۲۶. https://jhr.ut.ac.ir/article_24431.html?lang=fa
- هستی، ف. و سلمان ماهینی، ع. (۱۴۰۰). بررسی برخی کاربردهای نظریه بازی‌ها در مدیریت محیط‌زیست. انسان و محیط‌زیست، ۱۹(۴)، ۱۱-۳۳. https://journals.srbiau.ac.ir/article_15051.html

References:

- Abedi, T., & Jensi, Z. (2020). Investigating the factors influencing wetland degradation according to CIPA decision support criteria by Fuzzy Delphi approach (Case study: Amir Kolayeh Wetland, Guilan Province). *Journal of Environmental Science Studies*, 5(2), 2589-2596. https://www.jess.ir/article_107620.html?lang=en [in Persian].
- Anagnostou, M., Mwedde, G., Roe, D., Smith, R. J., Travers, H., & Baker, J. (2020). Ranger perceptions of the role of local communities in

- conservation issues across Protected and outside Protected Areas in southern India. *Global Ecology and Conservation*, 24(1), 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e01256>
- Mohammadpour, A. (2013). *Qualitative research method, counter method. The practical stages and procedures in qualitative methodology*. Sociology Publications. [In Persian].
- Motieelangroodi, S. H., & Sakhaei, F. (2010). People's participation and rural development in Solgi district of Nahavand county. *Human Geography Research*, 42(4), 111-126. [In Persian]. https://jhgr.ut.ac.ir/article_24431.html?lang=en
- Pour, S., & Saadatyar, F. (2012). Analyze and review environmentally attitudes and responsible behavioral intention with regard to environmental citizenship. *Journal of Development Strategy*, 8(29), 197- 214. [In Persian]. <https://feji.us/u9utc>
- Rakshya, T. (2016). Living with wildlife: Conflict or co existence. *Acta Ecologica Sinica*, 36(6), 509-514. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chnaes.2016.08.004>
- Sabzehei, M. T., Gholipour, S., & Adinevand, M. (2016). A survey of the relationship between environmental awareness, attitude and pro-environmental behavior of female students at Qom University. *Environmental Education and Sustainable Development*, 4(4), 16-5. [In Persian]. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23223057.1395.4.4.1.9>
- Salehpourjam, A., Sarreshtehdari, A., & Tabatabaei, M. (2017). Prioritizing preventing factors affecting on stakeholders' participation in watershed plans based on experts' idea, case study: watershed area surrounding city of Tehran. *Watershed Engineering and Management*, 9(4), 441-450. [In Persian]. <https://doi.org/10.22092/ijwmse.2017.113463>
- Samian, M., Asadi, M., Ansari E., & Asadi, M. (2016). Community participation guidelines in preservation of natural resources (The case study in Hamedan). *Agriculture and Crop Sciences*, 5(18), 2103-2110. <https://10.22034/eiap.2023.169999>
- Savari, M., & Almasieh, K. (2023). Analyzing the barriers of participation of local communities in natural resources projects to deal with dust in Khuzestan province. *Environmental Researches*, 13(26), 281-300. [In Persian] doi: [10.22034/eiap.2023.169999](https://doi.org/10.22034/eiap.2023.169999)
- Shahnuri, M., Mohammadishalmani, M., & Peyravi, S. (2018). Investigating factors affecting participation in environmental protection. *Environmental Management & Sustainable Development*, 1(3), 1-4. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/516857/fa>
- Sutherland, W. J., Adams, W. M., Aronson, R. B., Aveling, R., Blackburn, T. M., Broad, S., Dinerstein, E. (2009). One hundred questions of importance to the conservation of global biological diversity. *Conservation Biology*, 23(3), 557-567.
- review of the legal protection of conservative officer, the missing link of the protective bleak environment. *Human and Environment*, 15(2), 123-132. <https://srb.sanad.iau.ir/en/Article/848485> [In Persian].
- Englis, B.G., & Phillips, D. M. (2013). Does innovativeness drive environmentally conscious consumer behavior? *Psychology & Marketing*, 30(2), 160–172. <https://doi.org/10.1002/mar.20595>
- Faryadi, M. (2019). Selection of regulatory tools for environmental protection. *Majlis and Rahbord Quarterly*, 26(98), 119-146. [In Persian]. https://nashr.majles.ir/article_317.html
- Firozabadi, S. A., & Azimzadeh, D. (2013). Poverty and the environment, The case study in Sarkhoon and Bidele in Chahrmahal Va Bakhtiari Province. *Community Development (Rural and Urban)*, 4(2), 99-120. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jrd.2013.30288>
- Garnett, S., Burgess, N., Fa, J., Fernández-Llamazares, Á., Molnár, Z., Robinson, C., Watson, J., Zander, K., Austin, B., Brondizio, E., et al. (2018). A spatial overview of the global importance of Indigenous lands for conservation. *Nature Sustainability*, 1(7):369–374. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0100-6>
- Haghighatyan, M., Pourafkari, N., & Jafarinia, G. (2012). The effects of environmental social behaviors on social development among the workers in southern pars oilfield. *Journal for Studies in Social Development of Iran*, 5(1), 134-115. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jest.2021.30803.3926>
- Hasti, F., & Mahiny, A. R. (2021). Some applications of game theory in environmental management. *Human and Environment*, 19(59), 11-33. [In Persian]. <https://srb.sanad.iau.ir/fa/Article/847996?FullText=FullText>
- Jafarinia, R., & Afruz, S. (2018). The effect of environmental attitudes on environmental behaviors (Study: Residents of Tehran). *Regional Planning*, 8(30), 115-126. [In Persian]. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516735.1397.8.30.9.9>
- Kheerajit, C., & Flor, A. G. (2013). Participatory development communication for natural resources management in ratchaburi province, Thailand. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 103(1), 703-709. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.390>
- Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260. <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
- Mauthner, N. S., & Doucet, A. (2003). Reflexive accounts and accounts of reflexivity in qualitative data analysis. *Sociology*, 37(3), 413-431. <https://doi.org/10.1177/00380385030373002>
- Mildaa, D., Ramesh, T., Kalle, R., Gayathri, V., & Thanikoda, M. (2020). Ranger survey reveals

- <https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2009.01212.x>
 Vatn, A. (2015). Markets in environmental governance. From theory to practice. *Ecological Economics*, 117(3), 225-233. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.07.017>
- Viollaz, J., Long, B., Trung, C. T., Kempinski, J., Rawson, B. M., Quang, H. X., et al. (2021). Using crime script analysis to understand wildlife poaching in Vietnam. *Ambio*, 50(1), 1378-1393. <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01498-3>
- Moreto, W. D., Brunson, R. K., & Braga, A. A. (2017). Anything we do, we have to include the communities': Law enforcement rangers' attitudes toward and experiences of community-ranger relations in wildlife protected areas in Uganda. *The British Journal of Criminology*, 57(4), 924-944. <https://doi.org/10.1093/bjc/azw032>
- Zamani, N., & Tarahy, R. (2017). The effect of environmental education on reducing human-wildlife conflict. *Journal of Animal Environment*, 9(4), 29-40. [In Persian]. <https://encr.pw/1unvO>